

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ
ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії

*Випуск наукового збірника присвячений 450-річчю
Пересопницького Євангелія*

Наукові записки РДГУ

Випуск 22

Рівне – 2011

ББК 63.3(4Укр)
А–43
УДК 94(477)

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 22. – Рівне: РДГУ, 2011. – 324 с.

Збірник містить результати наукових пошуків з актуальних проблем української та світової історії, виголошені на III Міжнародній науковій конференції молодих науковців, аспірантів, здобувачів 7-8 грудня 2011 року (Рівне, РДГУ, історико-соціологічний факультет).

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор:

Постоловський Руслан Михайлович, кандидат історичних наук, професор, член-кореспондент Міжнародної слов'янської академії наук (м. Рівне).

Заступник головного редактора:

Шелюк Людмила Олександрівна, кандидат історичних наук, професор (м. Рівне).

Науковий редактор:

Троян Сергій Станіславович, доктор історичних наук, професор (м. Рівне).

Відповідальний редактор:

Шеретюк Валерій Миколайович, кандидат історичних наук, доцент (м. Рівне).

Члени редколегії:

Жилюк Сергій Іванович, доктор історичних наук, професор (м. Остріг).

Киридон Алла Миколаївна, доктор історичних наук, професор (м. Київ).

Степанков Валерій Степанович, доктор історичних наук, професор (м. Кам'янець-Подільський).

Стоколос Надія Георгіївна, доктор історичних наук, професор (м. Рівне).

Фісанов Володимир Петрович, доктор історичних наук, професор (м. Чернівці).

Чухліб Тарас Васильович, доктор історичних наук (м. Київ).

Швецова-Водка Галина Миколаївна, доктор історичних наук, професор (м. Рівне).

Шугасва Людмила Михайлівна, доктор філософських наук, професор (м. Рівне).

Згідно постанови президії ВАК України часопис «Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії» визнано фаховим виданням у галузі історичних наук

*Друкується за рішенням Вченої Ради Рівненського державного гуманітарного університету,
протокол № 4 від 25 листопада 2011 р.*

Свідотство про державну реєстрацію: серія КВ № 15857-4329Р від 12.10.2009 р.

Адреса редакції: 33027, м. Рівне, вул. Остафова 29,
історико-соціологічний факультет РДГУ

2. Данилюк І.В. Етнічна психологія як галузь наукового пізнання : історико-теоретичний вимір : Монографія / Іван Васильович Данилюк. – К. : «САММІТ-КНИГА», 2010. – 432 с.
3. Присяжнюк Ю.П. Українське селянство XIX-XX ст.: еволюція, ментальність, традиціоналізм : Монографія / Юрій Петрович Присяжнюк. – Черкаси: Відлуння-Плюс, 2002. – 250 с.
4. Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край снаряженной императорским русским географическим обществом [в 7 томах] / [сост. П.П. Чубинский ред. Н.И. Костомаров, П.А. Гильтебрандт]. – Санкт-Петербург : Типография В. Безобразова и комп., 1872. – Т. 1 : Легенды, загадки, пословицы, колдовство, 1872. – 560 с.
5. Труды этнографическо-статистической экспедиции. – Т. 2 : Сказки мифологические и бытовые. – Санкт-Петербург, 1874. – 560 с.
6. Труды этнографическо-статистической экспедиции. – Т. 5 : Песни бытовые – Санкт-Петербург, 1877. – 800 с.

УДК: 94(477.4) «18/19»+ 371.6

Прищеп Олена

КУЛЬТУРНО-ОСВІТНІ ЗАХОДИ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ТА ЇХ РОЛЬ У ФОРМУВАННІ КУЛЬТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА МІСЬКИХ ПОСЕЛЕНЬ ПРАВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ (ДРУГА ПОЛОВИНА XIX – ПОЧАТОК XX ст.)

У статті розглядаються культурно-освітні заходи як складова виховного процесу навчальних закладів та з'ясовується їх роль у формуванні освітньо-культурного середовища міських поселень Правобережної України у другій половині XIX – на початку XX ст.

Ключові слова: культурно-освітні заходи, навчальні заклади, міські поселення, Правобережна Україна, Російська імперія.

В статті розглядаються культурно-просвітительські заходи як складова частина виховного процесу навчальних закладів та з'ясовується їх роль у формуванні освітньо-культурного середовища міських поселень Правобережної України во второй половине XIX – начале XX в.

Ключевые слова: культурно-просветительские мероприятия, учебные заведения, городские поселения, Правобережная Украина, Российская империя.

This article examines cultural and educational events as a part of the educational process in educational establishments and analyzes their role in the development of educational and cultural environment in towns of the Right-bank Ukraine in the second half of the 19th – the beginning of the 20th c.

Key words: cultural and educational events, educational establishments, towns, Right-bank Ukraine, the Russian Empire.

Важливою ланкою сучасної української історіографії виступає історична урбаністика [1]. Останнім часом помітне місце у її проблематиці займають такі наукові дослідження, у фокусі яких розглядається місто як соціокультурний феномен [17]. У цьому сенсі усе більшої актуальності набувають дослідження із містознавчої проблематики у тих хронологічних межах, коли міські поселення із центрів аграрної округи поступово перетворюються в осередки міської культури індустріального суспільства із все ширшою людською духовною взаємодією, інформаційною насиченістю його соціального простору тощо [14; 18, с. 100]. Саме таким хронологічним відтинком для українських міст виступає друга половина XIX – початок XX ст., коли і на Правобережній Україні розпочалися важливі трансформації у багатьох сферах життя, викликані проведенням реформування у межах Російської імперії.

З позицій сучасної соціологічної науки, культурне середовище міст розглядається як соціальний простір, у межах якого виникає потреба у такій діяльності, яка пов'язана із освоєнням, а також створенням духовних та інших цінностей. У подальшому спілкування з культурою формує відповідний спосіб життя особистості чи то окремих соціальних груп [18, с. 101].

Метою цієї наукової розвідки є з'ясування ролі навчальних закладів у формуванні культурного середовища міст Правобережної України другої половини XIX – початку XX ст. через призму освітньо-виховного процесу. У трьох губерніях цієї території Російської імперії – Київській, Волинській та Подільській – нараховувалося 3 губернських (Київ, Житомир, Кам'янець-Подільський), 33 повітових та 5 заштатних міст, а також 378 містечок. У першу чергу нами будуть розглядатися культурно-освітні заходи навчальних закладів повітових міст і окремих містечок Правобережної України, оскільки вони складають найчисленнішу групу міських поселень. Як показало опрацювання архівних джерел, ці центри розселення за рівнем культурного розвитку ще й наприкінці досліджуваного періоду (початок XX ст.) значно відставали від губернських центрів, адміністративний статус яких надавав їм ряд переваг.

Відомо, що на теренах Російської імперії у досліджуваний період основними елементами культурного простору міст, навколо яких розгорталася духовна людська взаємодія, виступали навчальні заклади, бібліотеки, культурно-просвітницькі установи, книгарні, музеї, періодичні видання тощо [15]. Однак за відсутності чи нерозвиненості багатьох із них у таких невеликих міських поселеннях, як повітові міста і містечка Правобережної України, міські школи у першу чергу слугували своєрідним фундаментом культурної складової життя міст з її інтелектуальним і духовним потенціалом, визначали потенційні можливості і напрямки її поширення в міському соціумі та ширше – на увесь регіон.

Навчально-виховний процес як нерозривне ціле у діяльності освітніх закладів пореформеної царської Росії, як і в попередній період (30–60-і рр.), продовжував спрямовуватися, а, відтак, і коригуватися відповідно до тих завдань, які поставила держава: не лише вчити, а й виховувати ввічених їм дітей [11, арк. 141]. Упродовж досліджуваного періоду функції контролю над освітніми закладами продовжував виконувати попечитель Київського навчального округу (далі – КНО) зі штатом чиновників окремої канцелярії, як один зі структурних підрозділів Міністерства народної освіти. Опрацювання окремих фондів середніх навчальних закладів, які зберігаються у державних архівах Рівненської та Вінницької областей та фонду управління КНО (ф. 707) Центрального державного історичного архіву України у м. Києві) дозволяє стверджувати, що упродовж другої половини XIX – початку XX ст. виховна складова виступала невід'ємною частиною як самого навчання, так і основою позакласної роботи з учнями у тогочасних школах. І навіть участь учнівської молоді у загальноміських культурних заходах, які набувають поширення на початку XX ст., підпорядковувалася насамперед виховній меті. Вона передбачала формування таких світоглядних засад молодого освіченого покоління, яке б сприймало імперський простір Росії як єдине ціле під загальною назвою «батьківщина», і відчувало себе незалежно від національності, віросповідання і соціальних статків духовно пов'язаним із Російською імперією. Відповідно, окрім суто пізнавальних завдань, виховний процес мав сприяти насамперед формуванню в учнівської молоді почуттів патріотизму до Російської імперії, і в цьому сенсі русифікаторська політика виступала інструментом реалізації поставлених завдань.

Розгляд такого аспекту виховного процесу, як культурно-освітні заходи зосередимо переважно на прикладах середніх навчальних закладів. Цей вибір продиктований не лише високим рівнем інформативності наявних архівних джерел, а й тією провідною роллю середніх шкіл загалом у мережі навчальних закладів, і, зокрема, у формуванні культурного середовища невеликих повітових міст і містечок Правобережної України.

До найпоширеніших культурно-освітніх заходів, які упродовж другої половини XIX – початку XX ст. організовувалися у середніх навчальних закладах у позаурочний час, варто віднести літературні читання, програми яких обов'язково затверджувалися попечителем КНО. З метою поглибленого засвоєння курсу шкільної програми учні у присутності вчителів, а також представників шкільної адміністрації читали і обговорювали твори переважно класиків російської літератури, книги на історичну і природничу тематику. Таке до певної міри неформальне спілкування переважно у вихідні чи то святкові дні, на які призначалися літературні читання, дозволяло учням відчувати особисту причетність до творення культурного процесу, прищеплювало навички естетичного сприйняття тексту тощо. З метою зацікавити учнів поглибленим вивченням історії на літературних читаннях практикувалося заслуховування рефератів, які ретельно готувалися самими учнями заздалегідь [8, арк. 91].

Коли на початку XX ст. по всій території Російської імперії усталилася традиція відзначати на державному рівні пам'ятні історичні дати, ювілеї відомих діячів російської культури тощо, тематика літературних шкільних читань розширилася. Так, у відповідь на пропозицію попечителя КНО висловити думки стосовно програми очікуваних святкувань 200-річчя Полтавської битви, директор Жмеринської чоловічої гімназії у грудні 1908 р. пропонував, окрім інших заходів, організувати літературні читання [14, с. 15]. У загальній програмі, розробленій канцелярією попечителя КНО щодо участі середніх шкіл у ювілейних заходах, присвячених 100-річчю Вітчизняної війни 1812 р., також наголошувалося на доцільності проведення літературних читань для учнів з цієї тематики [12, арк. 34].

Починаючи з 80-х р. XIX ст. інтерес до такої форми позакласних занять підсилювався завдяки супроводу виступів лекторів демонстрацією так званих «світлових», або «туманних» картинок на екрані при допомозі спеціального проєкційного апарату, який отримав назву «чародійного ліхтаря». Як зазначалося у популярному наприкінці XIX ст. посібнику Г. Фуртьє, проєкційні апарати дозволяли збільшити невелике прозоре зображення і спроекувати його на пристосовану для цього поверхню – зазвичай білий екран. Таким чином, збільшене зображення можна було демонструвати великій кількості осіб [2, с. 5]. Зображення відповідно до тематики літературних читань могли бути як рухомі, так і нерухомі, чорно-білі, із грою кольорів, у дерев'яних рамках, або без них, російського чи іноземного виробництва. На початку XX ст. у самій імперії Романових виготовлення подібних картин стає більш звичною справою. Скажімо, на той час, у московській майстерні картин для чародійного ліхтаря А. Ф. Анциферової, можна було замовити проєкційний апарат за ціною від 35 до 85 руб. Ціна ж однієї розфарбованої картини складала 2 руб., чорно-білої – 80 коп. Навчальним закладам при купівлі картин пропонувалася 10 % знижка [13, арк. 33 зв.].

У позакласній роботі з учнями важливою емоційною складовою навчально-виховного процесу виступали різноманітні літературно-музично-вокальні ранки, учнівські вечори. Час їхнього проведення міг збігатися з початком різдвяних канікул чи то завершенням навчального року. Практикувалося проведення тематичних ранків й учнівських вечорів з нагоди відзначення ювілейних або пам'ятних дат. Коли деякі з них відзначали особливо урочисто, то зазвичай у загальній програмі шкільних святкувань передбачалося проведення і урочистого акту за участі учительсько-учнівського загалу, і ранку для школярів молодших класів, й учнівського вечору для старшокласників. Саме в такому форматі 11 квітня 1909 р. у Рівненському реальному училищі відзначали 100-літній ювілей М. В. Гоголя. На урочистому акті зі вступним словом про «значення ушанування пам'яті великого співвітчизника» виступив директор училища. Промови про його місце в російській літературі та власні поетичні твори на пошану письменника мали можливість виголосити окремі учителі. Ще більшу урочистість і піднесену атмосферу створювало виконання учнями ретельно підібраних музичних і вокальних номерів. На завершення у виконанні усіх присутніх був виконаний державний гімн. Дещо ширші програми мали учнівські ранки і вечори, на яких декламація літературних творів у виконанні учнів чергувалася із виконанням музичних номерів за участі учнівського хору, оркестру тощо [8, арк. 8].

Якою ж була реакція городян на подібні освітньо-культурні заходи, що відбувалися у стінах навчальних закладів? Зазначимо, що у досліджуваний період в шкільній практиці усталася традиція запрошувати на подібні урочистості почесних гостей. Зазвичай їхнє коло обмежувалося найбільш впливовими мешканцями міст, високими офіцерськими чинами, священнослужителями, батьками учнів. Так, по завершенні уже згаданого акту у Рівненському реальному училищі, почесні гості ділилися враженнями про те, як їх зворушила його урочистість. Цьому, безумовно, сприяло й убрання актової зали національними прапорами. Живі квіти прикрашали бюст М. В. Гоголя, встановлений на імprovізованому п'єдесталі. І навіть сам ритуал покладання вінка до його підніжжя не міг не викликати розчулення у публіки [8, арк. 77 зв.]. Таким чином, присутність почесних гостей розширювала коло учасників культурного простору, поки що обмеженому стінами навчального закладу.

Незмінним успіхом під час проведення культурно-освітніх заходів користувалися, як уже зазначалося, виступи учнівських хорів, оркестрів. Рівень їхньої майстерності відшліфовувався на уроках співів, музики і танців, які вважалися не обов'язковими предметами. Зокрема, у звіті попечителя КНО при стан чоловічих гімназій за 1911 р. наголошувалося, що «окрім церковного співу хори розучують патріотичні і світські пісні, оскільки виступають виконавцями на гімназійних вечорах, які влаштовуються як з метою надати учням, насамперед у провінційних містах, можливість розумно і приємно провести своє дозвілля, так і з ціллю добродійною. Запрошуються на такі музично-вокально-літературні вечори почесні особи міста, батьки і родичі учнів... Такі вечори, безперечно, сприяють і зближенню сім'ї зі школою [15, с. 102].

Незмінною популярністю користувалися учнівські духові оркестри і оркестри струнних інструментів (зокрема, балалаєчників), сформовані переважно на базі чоловічих середніх навчальних закладів. Так, на початку XX ст. напрочуд успішно була поставлена робота з такими учнівськими аматорськими колективами у Вінницькому, Проскурівському, Рівненському реальних училищах, що дозволяло їхні виступи включати до програм учнівських вечорів [19, арк. 173, 201, 203, 239].

Слід зазначити, що Міністерство народної освіти вбачало у заняттях співом, танцями та гри на музичних інструментах не лише елемент естетичного виховання учнів, а й можливість корисно і приємно організувати їхнє дозвілля (у колах шкільної адміністрації побутував вираз – «розумне дозвілля»), і навіть у такий спосіб покращити фізичний розвиток учнів. Адже такі заняття спонукали учнівську молодь вести активний спосіб життя. Щоправда, такі циркулярні розпорядження з'являються лише на початку XX ст. [8, арк. 92; 7, арк. 61].

Оскільки фахово підготовлених учителів музики, співу і танців не було, ці заняття могли проводити приватні учителі, капельмейстери військових оркестрів тощо, що, між іншим, також розширяло той соціальний простір, який визначав освітньо-культурне середовище. Однак самим учням було заборонено відвідувати масові культурні заходи поза школою без спеціального дозволу шкільної адміністрації, оскільки такі розглядалися як «нездорові міські розваги... і вкрай шкідливі у педагогічному відношенні» [12, арк. 144]. Таким чином, учнівська молодь була позбавлена можливості брати активнішу участь у формуванні міського освітньо-культурного середовища.

Розповсюдженою була практика залучення учнівської молоді до театрального мистецтва шляхом створення аматорських шкільних колективів. Під керівництвом своїх наставників учні готували для показу на сцені уривки з відомих творів класиків російської літератури, або ж бралися за театральну постановку усього твору. Так, літературно-музичний вечір, який влаштовувався 17 лютого 1911 р. для учнів Рівненського реального училища і місцевої жіночої гімназії, відкривало театральне відділення. Глядачам було запропоновано театральну постановку однієї зі сцен першого акту п'єси А. Н. Стровського «Ранок молоді людини» [10, арк. 229, 238]. Того ж 1911 р. вихованці пансіону чоловічої гімназії у Білій Церкві (містечко Київської губернії) на літературному вечорі мали ставити комедійну виставу «Холостяк» І. С. Тургенева і власноруч для театральних дійства виготовили театральні костюми [19, арк. 52]. З огляду на поширення аматорського театрального мистецтва у позакласному житті шкіл потреба у реквізиті, костюмах зростала. Її допомагали задовольняти окремі фірми, які надавали послуги прокату. Готуючись до показу на сцені 5 грудня 1913 р. комедії Д. І. Фонвізіна «Недоросль», адміністрація Рівненського реального училища звернулася до Київського відділення товариства братів А. і Л. Лейферт з проханням вислати напрокат театральні костюми. Ця фірма займалася виготовленням «костюмів стильних і фантастичних для сцени і маскарадів, взуття стильного, головних уборів усіх епох» [19, арк. 275, 279]. Замовлення було виконано швидко і вчасно. За день до показу вистави костюми для дев'яти театральних персонажів були доставлені багажем на станцію Рівне Південно-Західної залізниці. При цьому оплата послуг не складала захмарної суми, а обійшлася училищній адміністрації у 22 руб. [9, арк. 280].

Таку роботу з учнями Міністерство народної освіти заохочувало і намагалося зробити масовою. У циркулярі попечителя КНО про святкування 100-літнього ювілею М. В. Гоголя наголошувалося, щоб до програми урочистостей чоловічих і жіночих середніх навчальних закладів обов'язково включалися постановки п'єс і окремих сцен із його творів у виконанні учнів [5, арк. 3]. Щоправда, спільна участь у шкільних спектаклях учнів і учениць була заборонена [3, арк. 23].

Звертаючи увагу на такі позитивні ініціативи держави в урізноманітненні форм навчально-виховного процесу і в певній мірі залученні учнівської молоді до освітньо-культурного простору, варто зазначити, що Міністерство народної освіти не розділяло думок громадськості щодо проведення освітньо-виховних заходів для учнів поза стінами шкіл із значно ширшим колом як учасників, так і глядачів. В надісланому у лютому 1907 р. канцелярією попечителя КНО листі до начальника Вінницької жіночої гімназії наголошувалося, що «учнівські розваги влаштовуються у приміщеннях навчальних закладів; якщо ж це виявляється неможливим, то дозволяється використання й інших приміщень, однак за умови заборони доступу стороннім особам без запрошення» [5, арк. 23]. Й окремі школи за відсутності власних приміщень для проведення учнівських культурно-освітніх заходів таким правом користувалися. Наприклад, у квітні 1909 р. директор Жмеринської чоловічої гімназії, що в Подільській губернії, звертався з проханням до попечителя КНО дозволити провести літературний вечір із театральним відділенням для учнів і учениць жіночої гімназії у приміщенні залізничного театру ст. Жмеринка. Його глядацька зала мала бути заповненою запрошеними залізничними службовцями із дітьми – переважно учнями місцевих навчальних закладів. Вхід був безкоштовний [3, арк. 21]. З таким же проханням про дозвіл провести літературно-вокальний ранок в приміщенні залізничного театру зверталася адміністрація цієї ж гімназії й 1911 року, коли відзначали 200-літній ювілей Ломоносова [4, арк. 4].

Як видається, саме у такому форматі масові видовища за участю учнів могли сприйматися як неординарна культурна подія для мешканців невеликих повітових міст і містечок Правобережної України.

В окремих випадках товариства допомоги нужденним учням навчальних закладів, або ж батьківські комітети, влаштовуючи благодійні заходи з метою матеріальної підтримки потребуючих, добивалися дозволів на участь у них учнівських хорів і оркестрів. Це мало місце, зокрема, у березні 1912 р., коли силами батьківського комітету Прокурівського реального училища був проведений вокально-музично-танцювальний вечір у місцевому театрі [19, арк. 203].

Були випадки, коли з нагоди урочистого відзначення ювілейних пам'ятних дат з освітньо-виховною метою за спеціальною вказівкою Міністерства народної освіти дозволялися перегляди вистав у місцевих театрах усім шкільним колективом. Це, зокрема, мало місце під час святкування вже згаданого ювілею М. В. Гоголя, програма якого, розроблена Міністерством народної освіти для навчальних закладів, вирізнялася гнучким підходом до її виконання. Зокрема, коли стало зрозуміло, що організувати масовий перегляд театральних вистав видатного класика російської літератури у м. Києві для учнів провінційних міст і містечок поки що неможливо, було запропоновано організувати для учнів ювілейний ранковий спектакль у місцевих театрах [3, арк. 17]. І хоча у таких культурно-освітніх заходах участь самих учнів зводилася до ролі глядачів, проте їх виховний та естетичний ефект зберігався високий. Зокрема, 20 березня 1909 р. у Рівному для учнів реального училища і жіночої гімназії в приміщенні театру Зафрана драматична трупа Басманова влаштувала велику програму з переглядом вистави М. В. Гоголя «Женитьба», показом окремих сцен із «Мертвих душ», поетичним віншуванням письменника, виступами хору і оркестру. Вхідна плата для учнів складала лише 12 коп. У звіті директора Рівненського реального училища про цей захід зазначалося: «театр був переповнений учнями, яким спектакль подарував велику утіху» [8, арк. 77].

Оскільки, як уже зазначалося, учнівська молодь могла самостійно відвідувати театр та інші видовища лише з дозволу шкільної адміністрації, подібні культурно-масові заходи сприяли активному її залученню до театрального мистецтва, формували відчуття причетності до культурного життя міста, усієї держави. При цьому незмінною залишалася русифікаторська складова освітньо-виховного процесу, у якому не було місця популяризації української, польської чи то єврейської культури, носії яких складали основну частку міського населення Правобережної України.

Наведемо промовистий приклад. Коли у лютому 1914 р. земські і міські виборні інституції на території українських губерній збиралися урочисто відзначити 100-літній ювілей славетного Кобзаря, навчальні заклади КНО отримали циркуляр за підписом попечителя округу А. Деревіцького із заборонаю брати участь у цих заходах. Його аргументація була наступною: «беручи до уваги, що обласне нарідчя російської мови, на якій писав Шевченко, не служить ні знаряддям, ні предметом викладання в російській школі, а його життя, особистість і творчість не несуть у собі матеріалу, який би відповідав її завданням і міг би бути із користю уведений до курсу шкільного навчання, я не бачу ніяких підстав дозволити учням брати участь у ювілейному ушануванні пам'яті указаного поета» [6, арк. 2].

Таким чином, упродовж другої половини XIX – початку XX ст. навчальні заклади відігравали важливу роль у формуванні освітньо-культурного середовища міст Правобережної України. Їхні культурно-освітні заходи передбачали виховання у шкільної молоді естетичного сприйняття взірців насамперед російської культури, формування причетності до творення єдиного російського державного культурного простору, і, відповідно, почуттів патріотизму. Вони позитивно сприймалися міським населенням, водночас Міністерство народної освіти не було зацікавлене у ширшій участі учнівського загалу у тих культурно-масових заходах, які ініціювалися не державою, а насамперед міською громадськістю.

Джерела та література

1. Верменич Я. В. Історична урбаністика в Україні: теорія містознавства і методика літочислення / Я. В. Верменич. – К.: Інститут історії України НАН України, 2001. – 306 с.
2. Волшебный фонарь. (проекторный аппарат). Туманные картинки и научная проекция. Практическое руководство Г. Фуртье. – С.Пб.: Типография Е. Евдокимова, 1897.–133 с.
3. Державний архів Вінницької області (далі –ДАВіО). – Ф.17. – Оп. 1. – Спр. 39.
4. ДАВіО. – Ф. 17. – Оп. 1. – Спр. 47.
5. ДАВіО. – Ф. 19. – Оп. 1.– Спр. 1.
6. ДАВіО. – Ф. 54. – Оп. 1.– Спр. 2.
7. Державний архів Рівненської області (далі – ДАРО). – Ф. 215. – Оп. 2. – Спр. 30.
8. ДАРО. – Ф. 215. – Оп. 2. – Спр. 46.
9. ДАРО. – Ф. 215. – Оп. 2. – Спр. 114.
10. ДАРО. – Ф. 215. – Оп. 2. – Спр. 168.
11. ДАРО. – Ф. 568. – Оп. 1. – Спр. 2.
12. ДАРО. – Ф. 568. – Оп. 1. – Спр. 7.
13. ДАРО. – Ф. 568. – Оп. 1. – Спр. 39.
14. Карліна О. Роля міста в аграрному суспільстві: деякі аспекти проблеми / О. Карліна // На службі Клію: 36. наук. праць на пошану Любомира Винара з нагоди 50-ліття його наукової діяльності. – Київ–Нью-Йорк–Торонто–Париж–Львів, 2000. – С. 493–501.
15. Отчет попечителя Киевского учебного округа о состоянии учебных заведений округа за 1911 год. – К., 1912. – С. 102.
16. Очерки русской культуры XIX века. Т. 1. Общественно-культурная среда. – М.: Изд-во Московского университета, 1998. – 384 с.
17. Портнова Т. Міське середовище і модернізація: Катеринослав середини XIX – початку XX ст. / Т. Портнова. – Дніпропетровськ: «Інновація», 2008. – 104 с.
18. Соціологія культури: Навч. посібник // О. М. Семашко, В. М. Піча, О. І. Погорілий та ін.; за ред. О. М. Семашко, В. М. Пічі. – К.: «Каравела», Львів: «Новий світ–2000», 2002. – 334 с.
19. Центральний державний історичний архів України у м. Києві. – Ф. 707. – Оп. 196. – Спр. 93.

УДК 94:698.8.036(477-25) «1868/1873»

Ленченко Федір

ЗАРОДЖЕННЯ І ДІЯЛЬНІСТЬ КИЇВСЬКОГО ТОВАРИСТВА СПОЖИВАЧІВ (1868-1873)

У статті розглядається процес зародження в Україні в другій половині XIX ст. кооперативного руху, зокрема і створення перших товариств споживачів. Особливу увагу в розвідці звернено на питання створення і діяльність Київського товариства споживачів як основної структури кооперативної спілки Київської губернії того часу.

Ключові слова: Київська губернія, Київське товариство споживачів, кооперативний рух в Україні.

В статті розглядається процес зародження в Україні во второй половине XIX в. кооперативного движения, в том числе и создание первых обществ потребителей. Особое внимание в исследовании обращено на вопросы создания и деятельности Киевского общества потребителей как основной структуры кооперативного союза Киевской губернии того времени.

Ключевые слова: Киевская губерния, Киевское общество потребителей, кооперативное движение в Украине.

The process of birth in the Ukraine in the second half of XIX century cooperative movement, including the creation of the first associations of consumers. Particular attention is paid to exploring the creation and activities of the Kiev consumer society as the basic structure of the Co-op Kiev province at that time.

Keywords: Kiev province, Kiev consumer society, cooperative movement in Ukraine.

Київ, як губернське місто, був центром, де скупчувалися чиновники, військові, науковці-викладачі та студенти університету ім. св. Володимира, офіцери гарнізону та Володимирського кадетського корпусу.

Після придушення польського повстання 1863 р., польських землевласників почали замінювати російські та українські.

Продовжувалась забудова нових ділянок Києва – Нового строєння, Лук'янівки, Плоської частини. Невпинно зростали ціни на продукти споживання.

Кияни завдяки розповсюдженню ідей про діяльність кооперативних лавок слідували на можливість купувати там доброякісні товари за невисокими цінами.

ЗМІСТ

РОЗДІЛ I. ПРОБЛЕМИ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО, СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ТА КУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Федоришин Микола ПЕРЕСОПНИЦЬКИЙ РУКОПИС НА ШЛЯХУ ДО ІВАНА МАЗЕПИ	3
Самчук Роман ПЕРЕСОПНИЦЬКЕ ЄВАНГЕЛІЄ В КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО ЖИТТЯ XVI ст.	4
Чекурков Василь ГОНЧАРНІ КЛЕЙМА НА ПОСУДІ ЛИТОВСЬКО-ПОЛЬСЬКОЇ ДОБИ	6
Петраускас Римвидас МЕЖДУ ВІЛЬНЮСОМ И КИЕВОМ: ЛИТОВСКИЕ ВЕЛЬМОЖИ ВО ГЛАВЕ КИЕВСКОГО ВОЕВОДСТВА В XV–НАЧАЛЕ XVI вв.	9
Блануца Андрій МАЄТКОВІ СТАТКИ УКРАЇНСЬКОГО КНЯЗЯ XVI СТ. ЗА ДАНИМИ ІНВЕНТАРЯ 1558 РОКУ	10
Степанов Дмитрій «ОБЩЕРУССКОЕ» И АВТОНОМИСТСКОЕ В ФОРМИРОВАНИИ ПРОТОНАЦИОНАЛЬНОГО САМОСОЗНАНИЯ УКРАИНСКОЙ ЭЛИТЫ В СЕРЕДИНЕ – ТРЕТЬЕЙ ЧЕТВЕРТИ XVII в.	12
Васильєва Ольга ГОСПОДАРИ БАТУРИНСЬКОГО ЗАМКУ ТА ГЕТЬМАНСЬКОГО ДВОРУ 1 (1687-1734 pp.)	17
Засипко Мар'яна СОЦІАЛЬНА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ СЕЛЯНСЬКОГО СТАНУ ЗА ПРАВЛІННЯ Д. АПОСТОЛА	21
Синяк Іван КОМПЕТЕНЦІЯ ВІЙСЬКОВОЇ КАНЦЕЛЯРІЇ ВІЙСЬКА ЗАПОРОЗЬКОГО В ПЕРІОД НОВОЇ СІЧІ	23
Лещенко Альона ЗНАЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ФРАНЦУЗЬКОЇ АРИСТОКРАТІЇ ДЛЯ РОЗВИТКУ ПІВНІЧНОГО ПРИЧОРНОМОР'Я (кн. XVIII – поч. XIX ст.)	25
Кізлова Антоніна МОЩІ СВ. СЦМЧ. МАКАРІЯ У ДУХОВНОМУ ЖИТТІ КИЯН (КІНЕЦЬ XVIII – ПОЧАТОК XX ст.)	28
Шеретюк Руслана АНТИКАТОЛИЦЬКИЙ ВЕКТОР ЕТНОКОНФЕСІЙНОЇ ПОЛІТИКИ РОСІЙСЬКОГО САМОДЕРЖАВСТВА НА ТЕРЕНАХ ПРАВОБЕРЕЖЖЯ 30-х pp. XIX ст.	30
Щербак Надія, Щербак Ніна ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ЦЕНЗУРИ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XIX ст. В УКРАЇНСЬКИХ ГУБЕРНІЯХ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ	32
Казначєєва Людмила СУСПІЛЬНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ 1861 р. – ПОЧАТКУ XX ст. ТА ТРАНСФОРМАЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ ПРАВОБЕРЕЖНОГО ДВОРЯНСТВА	35
Івчик Наталія ПОВСТАННЯ 1863–1864 pp. ТА ЗАХОДИ ВЛАДИ, СПРЯМОВАНІ НА ПОСЛАБЛЕННЯ ПОЛЬСЬКОГО ЗЕМЛЕВОЛОДІННЯ НА ПРАВОБЕРЕЖНІЙ УКРАЇНІ	39
Постольник Ігор ОБРАЗ ПАНСЬКОЇ ВЛАДИ В СВІТОГЛЯДІ УКРАЇНСЬКОГО СЕЛЯНИНА (ЗА ЕТНОГРАФІЧНИМИ МАТЕРІАЛАМИ 1860-Х-1870 pp.)	41
Прищепа Олена КУЛЬТУРНО-ОСВІТНІ ЗАХОДИ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ТА ЇХ РОЛЬ У ФОРМУВАННІ КУЛЬТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА МІСЬКИХ ПОСЕЛЕНЬ ПРАВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ (ДРУГА ПОЛОВИНА XIX – ПОЧАТОК XX ст.)	44
Ленченко Федір ЗАРОДЖЕННЯ І ДІЯЛЬНІСТЬ КИЇВСЬКОГО ТОВАРИСТВА СПОЖИВАЧІВ (1868-1873 pp.)	46
Шмид Олександр РОЛЬ ПІДДАНСТВА В КОЛОНІЗАЦІЙНОМУ РУСІ НІМЦІВ ТА ЧЕХІВ НА ВОЛИНІ ПОРЕФОРМЕННОГО ПЕРІОДУ	48
Безлуцька Олена ЕПІДЕМІЇ У НОВОРОСІЙСЬКОМУ КРАЇ НАПРИКІНЦІ XIX – НА ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ ТА БОРОТЬБА З НИМИ	50

Потапенко Максим НАЦІОНАЛЬНЕ САМОВРЯДУВАННЯ У ПОЛЕМІЦІ ПОЛЬСЬКИХ ПОЛІТИЧНИХ СИЛ НАДДНІПРЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ В 1917 РОЦІ	52
Скальський Віталій МОЛДОВСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ГРОМАДА В УКРАЇНІ ПЕРІОДУ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ (1917-1918 рр.)	55
Щербак Надія ІВАН ОГІЄНКО І БОРТЬБА ЗА ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ АВТОКЕФАЛЬНОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ В УМОВАХ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ (1917-1920 рр.)	57
Кукса Алексадр БЕЛОРУССКО-УКРАИНСКИЕ ОТНОШЕНИЯ ПЕРИОДА УКРАИНСКОЙ ДИРЕКТОРИИ (ДЕКАБРЬ 1918-1919 гг.)	59
Кузьмин Роман РЕПРЕСИВНА ПОЛІТИКА ГАЛИЦЬКОЇ НАДЗВИЧАЙНОЇ КОМІСІЇ (СЕРПЕНЬ-ВЕРЕСЕНЬ 1920 р.)	61
Сезін Сергій КОНЦЕНТРАЦІЙНІ ТАБОРИ КРЕМЕНЧУЦЬКОЇ ГУБЕРНІЇ В 1920-1922 РОКАХ. ЗА МАТЕРІАЛАМИ ПОЛТАВСЬКОГО ОБЛАСНОГО АРХІВУ	65
Іценко Олександр ФЕНОМЕН «ОБНОВЛЕНСТВА» В УКРАЇНСЬКОМУ ПРАВОСЛАВ'І 20-х рр. ХХ ст.	68
Синяк Степан ГОСПОДАРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЛЬСЬКИХ ПАРАМІЛІТАРНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ВОЛИНСЬКОГО ВОЄВОДСТВА У 1921-1939 рр. (НА ПРИКЛАДІ СОЮЗУ ОСАДНИКІВ)	70
Лазуренко Валентин ПОЛІТИКА РАДЯНСЬКОГО КЕРІВНИЦТВА ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В РОКИ НЕПУ ЗАМОЖНОГО СЕЛЯНСТВА УКРАЇНИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЮ ТЕХНІКОЮ ТА ЗНАРЯДДАМИ ПРАЦІ	73
Бернацький Віктор АНТИРАДЯНСЬКІ НАСТРОЇ НАСЕЛЕННЯ ВОЛИНО-ЖИТОМИРСЬКОГО РЕГІОНУ У РЕЛІГІЙНИХ ВИЯВАХ 1930-х рр.	76
Галай Микола УКРАЇНСЬКЕ СЕРЕДНЄ ШКІЛЬНИЦТВО У 1932 – 1939 РОКАХ В КОНТЕКСТІ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ ДРУГОЇ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ	78
Гуменюк Оксана ЗМІНИ У ПОБУТІ ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ (ВЕРЕСЕНЬ 1939- ЧЕРВЕНЬ 1941 рр.)	81
Карпуніна Тетяна ЗАХІДНІ ЗЕМЛІ УКРАЇНИ У ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНИХ ПЛАНАХ НІМЕЧЧИНИ ТА СРСР НАПЕРЕДОДНІ ТА НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	83
Фанигін Юрій ДО ПИТАННЯ ПРО АРХЕОЛОГІЧНУ ДІЯЛЬНІСТЬ О.В. БОДЯНСЬКОГО В 1941 - 1943 рр.	86
Заболотна Тетяна НАСТРОЇ ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ ТА ЙОГО СТАВЛЕННЯ ДО ОКУПАЦІЙНОЇ ВЛАДИ В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ (НА ПРИКЛАДІ КИЄВА)	88
Білоус Олександр БОЙОВІ ЛИСТКИ ЯК ДЖЕРЕЛО ВИВЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СПЕЦЗАГОНУ НКДБ СРСР «ПЕРЕМОЖЦІ»	91
Рендюк Теофіл ЩОДО РУМУНСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ У 1941-1944 РОКАХ	93
Пилипович Тарас УЧАСТЬ УКРАЇНЦІВ У СКЛАДІ АРМІЇ ГЕНЕРАЛА АНДЕРСА (2-ГО ПОЛЬСЬКОГО КОРПУСУ) В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	97
Абрамчук Катерина ВИКОРИСТАННЯ ПРЕСИ У ПРОВЕДЕННІ ОКУПАЦІЙНОЇ ВЕРБУВАЛЬНОЇ ПРОПАГАНДИ СЕРЕД НАСЕЛЕННЯ ВОЛИНИ В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ (НА МАТЕРІАЛАХ ГАЗЕТИ «DEUTSCHE UKRAINE-ZEITUNG»)	99
Самборський Євгеній СПІВПРАЦЯ ПОЛЯКІВ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ З РАДЯНСЬКИМИ КАРАЛЬНО-РЕПРЕСИВНИМИ ОРГАНАМИ (1944–1946 рр.)	102
Капітан Лариса ІДЕОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА ЛІКВІДАЦІЇ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ В ЗАКАРПАТТІ (ПОВОСННИЙ ПЕРІОД)	105

Бойко Вікторія АТОМНЕ ПИТАННЯ ТА ПИТАННЯ РОЗЗБРОЄННЯ В ООН: УЧАСТЬ УРСР	109
Ларькіна Людмила ФОРМУВАННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ПІДґРУНТЯ ПО КОНТРОЛЮ ЗА ДОТРИМАННЯМ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО КУЛЬТУ У 60-ті рр. ХХ СТОЛІТТЯ	111
Юрій Шугайло НАЦІОНАЛЬНЕ ПИТАННЯ В УРСР У ДОБУ «ХРУЦОВСЬКОЇ ВІДЛИГИ»	113
Конопка Володимир ОБЖИНКОВИЙ ВІНОК НА ТЕРЕНАХ ВОЛИНИ ТА ПОДІЛЛЯ: СПЕЦИФІКА ПОБУТУВАННЯ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНЕ ПРИЗНАЧЕННЯ (НА МАТЕРІАЛАХ ПОЛЬОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ 2007-2011 рр.)	115
Кузьмич Микола ЛЕГКА ТА ХАРЧОВА ПРОМИСЛОВІСТЬ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ У 1950-х – ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ 1960-х рр.	118
Середюк Марія МУЗИЧНЕ І ФЕСТИВАЛЬНЕ ЖИТТЯ ПОЛЬСЬКОЇ МЕНШИНИ В УКРАЇНІ У 1991-2009 рр.	120
Нижня Ольга ПРОБЛЕМИ МІЖКОНФЕСІЙНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНСЬКОМУ ПРАВОСЛАВ'І ТА ПОШУК ШЛЯХІВ ЇХ ПОДОЛАННЯ	123
Кузьбіда Малгожата ДЕМОКРАТІЯ ПО-УКРАЇНСЬКИ. БОРОТЬБА ЗА СВОБОДУ ЗМІ ЯК ЯСКРАВЕ ПІДТВЕРДЖЕННЯ НЕГАТИВНИХ ТЕНДЕНЦІЙ НА УКРАЇНІ	125
Ващенко Олена СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ ТА ПОЛЬЩІ У АМЕРИКАНСЬКІЙ ПРОЕКЦІЇ ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ	127
Фурса Алла УКРАЇНА – ГРУЗІЯ: ПОЛІТИЧНІ ТА ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СПІВРОБІТНИЦТВА (КІНЕЦЬ ХХ – ПОЧАТОК ХХІ ст.)	131
Круглик Катерина ДИНАМІКА РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО ПРАВОСЛАВ'Я УКРАЇНИ В КОМПІЛЯТИВНОМУ ПОРІВНЯЛЬНОМУ ЗРІЗІ	134
Давидчук Сергій УКРАЇНО-ІЗРАЇЛЬСЬКІ ГУМАНІТАРНІ ЗВ'ЯЗКИ (2006-2011 рр.)	136
Безкоровайна Ольга ПРОБЛЕМА ОСОБИСТІСНОГО САМОТВЕРДЖЕННЯ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ОСВІТНЬО-КУЛЬТУРОЛОГІЧНОЇ ПАРАДИГМИ	138
Сойчук Руслана РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ НАЦІЇ ТА НАЦІОНАЛІЗМУ	141
РОЗДІЛ II. ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ В СУЧАСНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ	
Cernenchi Eugen A MOLDAVIAN DIPLOMAT FROM THE XVI-TH CENTURY – NICOLAE BURLĂ	145
Gizicki Wojciech SECURITY - A BASIC HUMAN NEED	145
Дудко Владислав СОЦІАЛЬНЕ СТАНОВИЩЕ РЕГУЛЯРНИХ ВІЙСЬК AUXILIA ТА ЇХ СПРИЙНЯТТЯ У РИМСЬКОМУ ВІЙСЬКУ ЗА ЧАСІВ ПРИНЦИПАТУ (31 р. до н. е.–284 р. н. е.)	147
Лысенко Владислав К ИСТОРИИ КУЗНЕЧНОЙ СВАРКИ	149
Уваров Игорь ОСОБЕННОСТИ ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКИ ЯГЕЛЛОНОВ В ОТНОШЕНИЯХ С КРЫМСКИМ ХАНСТВОМ ВО ВТОРОЙ ПОЛОВИНЕ XV – НАЧАЛЕ XVI вв.	152
Троян Сергій ПІВДЕННОНІМЕЦЬКЕ КУПЕЦТВО В ЛАТИНСЬКІЙ АМЕРИЦІ: КОЛОНІЗАЦІЯ І ПІДПРИЄМНИЦТВО У XVI ст.	154
Лучанін Сергій РОЛЬ ПОСТАТІ РОСІЙСЬКОГО ЦАРЯ ПЕТРА I У ФОРМУВАННІ ДУХУ МОСКОВІЇ НА ПОЧАТКУ ХVIII СТОЛІТТЯ	157
Дорофеев Денис АНТИАМЕРИКАНИЗМ ВО ФРАНЦИИ: ИСТОРИЯ И СОСТОЯНИЕ	158

Трофімук Тетяна РЕКРУТСЬКІ НАБОРИ ЄВРЕЇВ У БАТАЛЬЙОНИ ВІЙСЬКОВИХ КАНТОНІСТІВ У РОСІЙСЬКІЙ АРМІЇ ХІХ СТ.: АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВЧОЇ БАЗИ	162
Тарасюта Катерина ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОВІДНОСИН КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ ТА ФРАНЦУЗЬКОЇ ВЛАДИ В ІСПАНІЇ У 1808–1814 РР.	165
Василюк Анастасія ВІД «СОКОЛА» ДО «ПІОНЕРА»	167
Варжель Надія ІНТЕЛІГЕНЦІЯ ЯК СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ ФЕНОМЕН РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ	170
Біла Олена ПОЛІТИКА КОЛОНІЗАЦІЇ НІМЕЦЬКОЇ ІМПЕРІЇ НА ПОЛЬСЬКИХ ЗЕМЛЯХ: ЗЕМЕЛЬНЕ ПИТАННЯ (1894-1914 рр.)	171
Венгер Наталія НІМЕЦЬКЕ ПИТАННЯ В СВІТОГЛЯДІ ТА ПОЛІТИЦІ П. А. СТОЛИПІНА: АПРОБАЦІЯ ВЛАДОЮ	173
Постоловський Руслан ПОЛІТИЧНІ МІФИ ПЕРШОЇ ЧЕХОСЛОВАЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ В ІНТЕРПРЕТАЦІЇ АМЕРИКАНСЬКОГО ІСТОРИКА АНДРЕА ОРЗОФФ, ДАТСЬКОГО ІСТОРИКА ПЕТЕРА БУГГЕ ТА РОСІЙСЬКОГО ІСТОРИКА ОЛЕКСАНДРА БОБРАКОВА-ТИМОШКІНА	180
Соловйов Віталій ОСТАННІЙ ПЕРІОД ІСНУВАННЯ РУМУНСЬКОГО ФРОНТУ: НАЦІОНАЛІЗАЦІЯ, ДЕМОБІЛІЗАЦІЯ ТА ЛІКВІДАЦІЯ	184
Івашко Юлія ДЕРЖАВОТВОРЧІ ПРОЦЕСИ В БІЛОРУСЬКИХ ЗЕМЛЯХ (ГРУДЕНЬ 1918 – СІЧЕНЬ 1919 рр.)	187
Сидорик Надія ЄВАНГЕЛІСТСЬКА ЦЕРКВА ТА ЇЇ МІСЦЕ У ЖИТТІ НІМЦІВ ПОЛЬЩІ (1919 – 1939 рр.)	190
Чорненький Роман ПОВСЯКДЕННА ВИРОБНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЛЯКІВ СТАНИСЛАВОВА У 1921-1939 рр.	192
Венгер Альберт ВИСВІТЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В ГАЛУЗІ КУЛЬТУРИ ІІ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ НА «СХІДНИХ КРЕСАХ» В МАТЕРІАЛАХ ЦЕНТРАЛЬНОГО КОМІТЕТУ КОМУНІСТИЧНОЇ ПАРТІЇ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ	195
Іванченко Оксана РЕАЛІЗАЦІЯ ІДЕЇ ХОРВАТСЬКОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ УСТАШІВ (1929 – 1941 рр.)	197
Мигун Дмитрій ПОПЫТКИ СССР СОЗДАТЬ «СИСТЕМУ КОЛЛЕКТИВНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ» В ЕВРОПЕ И ОТНОШЕНИЯ С ГЕРМАНИЕЙ	198
Сай Галина ОСОБЛИВОСТІ ПОЛЬСЬКО-ЄВРЕЙСЬКИХ ВЗАЄМИН У ДРУГІЙ РЕЧІ ПОСПОЛИТІЙ НАПЕРЕДОДНІ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	200
Матлай Любава ПЕРЕХІД ВІД МІЖНАРОДНОЇ ІЗОЛЯЦІЇ ДО АКТИВНОЇ УЧАСТІ ІСПАНІЇ У РЕГІОНАЛЬНІЙ ТА СВІТОВІЙ ПОЛІТИЦІ ЗА ПЕРШИХ ПІСЛЯФРАНКІСТСЬКИХ УРЯДІВ (1976-1982 рр.)	203
Клочак Олег ПУБЛІЧНА ДИПЛОМАТІЯ ПАПИ ІВАНА ПАВЛА ІІ ТА ЙОГО РОЛЬ У ЗЛАМІ КОМУНІСТИЧНОЇ СИСТЕМИ У ЦЕНТРАЛЬНІЙ ТА СХІДНІЙ ЄВРОПІ	206
Санжаревський Олег ВСТАНОВЛЕННЯ ВЗАЄМОВІДНОСИН МІЖ РЕСПУБЛІКОЮ БІЛОРУСЬ ТА РОСІЙСЬКОЮ ФЕДЕРАЦІЄЮ У ВІЙСЬКОВІЙ СФЕРІ: ІСТОРИЧНИЙ КОНТЕКСТ	208
Мартинчук Інна ДІЯЛЬНІСТЬ ПЕРШОГО ПРЕЗИДЕНТА СЛОВАЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ М. КОВАЧА	210
Білянський Олег СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТУ ПРЕЗИДЕНТСТВА В РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА (ГРУДЕНЬ 1995 Р. – ЖОВТЕНЬ 2000 Р.): КОНСТИТУЦІЙНИЙ, ПОЛІТИЧНИЙ ТА СУСПІЛЬНИЙ АСПЕКТИ	212
Горобець Ігор РИНОК ЗБРОЇ ІСЛАМСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ ІРАН	215
Гайдукевич Анастасія РОЛЬ І МІСЦЕ СТЕРЕОТИПІВ У СУЧАСНИХ РОСІЙСЬКО-ПОЛЬСЬКИХ ВІДНОСИНАХ	217

Соловей Петро НАПРУЖЕНА СИТУАЦІЯ В АФГАНІСТАНІ ЯК ЧИННИК МІЖНАРОДНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ	220
Киридон Алла КОСМОПОЛІТИЧНИЙ ПРОЕКТ У.БЕКА І КОНСТРУЮВАННЯ «НОВОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ» В ЄВРОПІ	222
РОЗДІЛ III. ІСТОРИЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО	
Прищепя Богдан ПОГОРИНСЬКІ МІСТА В ЕПОХУ КИЇВСЬКОЇ РУСИ	226
Герасименко Олександр МІЖЕТНІЧНІ ПРОЦЕСИ У МІСТАХ ВОЛИНИ XVI – XVIII СТОЛІТЬ	228
Тимочко Ірина ПРОВІДНІ ПЕРЕДУМОВИ ПРОСВІТНИЦЬКО-ГРОМАДСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВОСЛАВНИХ БРАТСТВ ВОЛИНИ (ДРУГА ПОЛОВИНА XIX – ПОЧАТОК XX СТОЛІТТЯ)	231
Цецик Ярослав ВИБОРИ ДО I ТА II ДЕРЖАВНИХ ДУМ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ В ОСТРОЗЬКОМУ ПОВІТІ ВОЛИНСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ	233
Переходько Наталія ФУНКЦІОНУВАННЯ ЄВРЕЙСЬКИХ МЕДИЧНИХ ОСЕРЕДКІВ У РІВНОМУ В МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД (1921–1939 рр.)	235
Михальчук Роман РЕЄСТРАЦІЯ ТА ІДЕНТИФІКАЦІЯ ЄВРЕЇВ РІВНЕНЩИНИ ЯК ПІДГОТОВЧИЙ ЕТАП У ВИРІШЕННІ «ЄВРЕЙСЬКОГО ПИТАННЯ»	237
Кравчук Дмитро МЕМУАРИ ЯК ДЖЕРЕЛО ДЛЯ ВИВЧЕННЯ РАДЯНСЬКОГО ПАРТИЗАНСЬКОГО РУХУ НА РІВНЕНЩИНІ У 1941-1944 рр.	241
Булига Ірина ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У ХРИСТІЯНСЬКИХ КОНФЕСІЯХ ВОЛИНИ ПІД ВПЛИВОМ РЕЛІГІЙНОЇ ПОЛІТИКИ НАЦИСТСЬКОЇ ВЛАДИ	244
Доброчинська Валентина ДІЯЛЬНІСТЬ ТОВАРИСТВА «ЖІНОЧА СЛУЖБА УКРАЇНІ» НА ВОЛИНІ У ПЕРІОД ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	246
Мухаровська Анна ЛЮДСЬКІ ВТРАТИ М. РІВНОГО У ВЕЛИКІЙ ВІТЧИЗНЯНІЙ ВІЙНІ	249
Павлюк Олена РЕПРЕСИВНА ПОЛІТИКА СОВЕТСЬКОЇ ВЛАДИ НА ТЕРИТОРІЇ РІВНЕНЩИНИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ 40-Х ПОЧАТКУ 50-Х РР. XX СТ.	252
Ісічук Тетяна ВПЛИВ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ НА КОНФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК РІВНЕНЩИНИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ 40 – ПОЧАТКУ 60-Х РР. XX СТ.	254
Чура Василь РІВНЕНСЬКИЙ ОБКОМ КПУ В УМОВАХ НАЦІОНАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧНОГО ВІДРОДЖЕННЯ НАПРИКІНЦІ 80-Х РР. XX СТ.	257
Біляковський Петро ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ЗАСУХИ В НАРОДНИХ УЯВЛЕННЯХ ВОЛИНЯН (НА МАТЕРІАЛАХ ПОЛЬОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ 2005-2008 рр.)	259
РОЗДІЛ IV. ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО, ІСТОРИОГРАФІЯ ТА СПЕЦІАЛЬНІ ІСТОРИЧНІ ДИСЦИПЛІНИ	
Вашук Дмитро МІСТО РІВНЕ У ДОКУМЕНТАХ ЛИТОВСЬКОЇ МЕТРИКИ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ 29-Ї КНИГИ ЗАПИСІВ)	262
Безпалько Владислав ШЛЯХЕТСЬКИЙ МАЄТОК НА ВОЛИНІ ОСТАННЬОЇ ЧВЕРТІ XVI СТ. У СВІТЛІ ФІСКАЛЬНО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ	265
Гончар Ольга НА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОМУ ПЕРЕХРЕСТІ (МИКОЛА КОСТОМАРОВ ТА МАРКО КРОПИВНИЦЬКИЙ)	266

Березовський Олег УКРАЇНСЬКА НАРОДНА ПАРТІЯ В ДОРАДЯНСЬКІЙ ІСТОРИОГРАФІІ	268
Сова Андрій ПЕЧАТКИ ПЛАСТОВИХ КУРЕНІВ НА ВОЛИНІ У 1920-х рр.	270
Долганов Петро УКРАЇНСЬКИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ НАЦІОНАЛІЗМ НА ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД: ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ	273
Постельжук Олександр КОНЦЕПТ УГODOВСТВА У ПРАЦЯХ СУЧАСНИКІВ МІЖВОЄННОЇ ДОБИ	278
Багрій Тетяна СУЧАСНА ЧЕСЬКА ІСТОРИЧНА НАУКА ПРО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ СТАНОВИЩЕ МІЖВОЄННОЇ ЧЕХОСЛОВАЧЧИНИ (1918 – 1938 рр.).	281
Дебенко Василь, Кобильник Роман АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ ВІДНОСИН ХХ СТОЛІТТЯ В СУЧАСНІЙ РОСІЙСЬКІЙ ІСТОРИОГРАФІІ	284
Бунечко Сергій НАЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПОЛЬЩІ 1918–1939: ЗАХІДНА ІСТОРИОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ	286
Рябчикова Фаїна ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ МУЗЕЙНИХ ЗАКЛАДІВ У НАУКОВОМУ ДОРОБКУ В. КРАВЧЕНКА (1920–1931 рр.)	289
Ладига Олександр СУЧАСНА ІСТОРИОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ УЧАСТІ СЛОВАЦЬКИХ ВІЙСЬК У БОЯХ НА СХІДНОМУ ФРОНТІ (1941 – 1944 рр.)	292
Нечипорук Олена О. М. АПАНОВИЧ: «БЕРЕГІНЯ КОЗАЦЬКОЇ СЛАВИ»	294
Jusupović Adrian AUTORYTET W TEKŚCIE HISTORYCZNYM	296
Науменко Мирослава УКРАЇНСЬКО-АЗЕРБАЙДЖАНСЬКЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У ПЕРІОД НЕЗАЛЕЖНОСТІ (СТУПІНЬ НАУКОВОЇ РОЗРОБЛЕНOSTІ ПРОБЛЕМИ)	298
Осаволюк Юлія СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ГРУШЕВСЬКІАНА (ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ)	301
Циганчук Анатолій, Циганчук Ксенія ПРО ІСТОРИЧНУ СВІДОМІСТЬ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ	304
Полович Олег ІСТОРІЯ ПОВСЯКДЕННОСТІ ЯК ПРОГРЕСИВНИЙ НАПРЯМ ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ	306
Білявцева Ольга УКРАЇНСЬКЕ ПРАВОСЛАВ'Я ЯК ОБ'ЄКТ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	308
Грипич Світлана СПІВПРАЦЯ МАЛОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ (РІВНЕНСЬКА ФІЛІЯ) ІЗ НАУКОВОЮ БІБЛІОТЕКОЮ РДГУ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ПЕРШОЇ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ ЛІТНЬОЇ ШКОЛИ МИСТЕЦТВОЗНАВСТВА	311
Троян Сергій НАЦІОНАЛЬНІ МЕНШИНИ У МІЖДЕРЖАВНИХ ВІДНОСИНАХ : СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ІСТОРИЧНА ВІЗІЯ	313
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	314
ЗМІСТ	317

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВІТЧИЗНЯНОЇ ТА ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ

Наукові записки РДГУ

Випуск 22

Відповідальність за достовірність і точність наведених фактів, цитат, статистичних даних, власних імен та інших відомостей несуть автори опублікованих матеріалів та їх наукові керівники. Думки авторів статей з позицією редколегії можуть не співпадати.

Відповідальний за підготовку збірника до видання – **В.М. Шеретюк**

Комп'ютерна верстка – **В. Б. Самсонюк, В. Ю. Кравчук**

Обкладинка – **Г. В. Волохов**

Підписано до друку 25.11.2011 р. Папір офсетний. Гарнітура Arial Narrow.
Наклад 300. Обліково-видавничих аркушів 31,7. Замовлення №108/1

Віддруковано засобами оперативної поліграфії
ПП Самборський І.О.
33028, м. Рівне, вул. Толстого, 3, тел. (0362) 22-41-20

А–43 **Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії:** Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 22. – Рівне: РДГУ, 2011. – 324 с.

ББК 63.3(4Укр)
УДК 94(477)

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2011